

Novinky.cz » Kultura » SALON » Krajina jen odráží naši kulturu, říká entomolog Petr Šípek

Krajina jen odráží naši kulturu, říká entomolog Petr Šípek

16. 2. 2023, 9:00

Štěpán Kučera, Právo, SALON

„My jsme naučení, že krajina se nemění, že je stabilní. Ale ona je v dlouhodobém měřítku dynamická – a my jsme všechny ty dynamické věci z krajiny odebrali,“ říká Petr Šípek, spoluautor publikace *Planeta Praha* (JAKOST 2022). Ta rozšiřuje záběr stejnojmenného dokumentárního filmu a ukazuje nám svět živé přírody – nejenom té pražské – v nečekaných souvislostech.

Petr Šípek

vy sám optimistou vzhledem k budoucnosti žive přírody?

Není jednoduché být optimistou, žijeme v turbulentním období, životní prostředí se mění rychleji než kdy předtím. Život tu samozřejmě bude dál, jen je otázkou, jak bude vypadat a jestli u toho budeme i my. Ale plakat nepomůže, musíme hledat řešení, jak pomoci biodiverzitě a jak se přizpůsobit probíhajícím změnám.

Jedním z velkých problémů je ubývání hmyzu. Jaké má příčiny?

Pořád nám chybějí data, hodně kolegů upozorňuje, že nevíme, jak to vypadalo před sto padesáti či tisíci lety, nicméně důkazy se pomalu kupí.

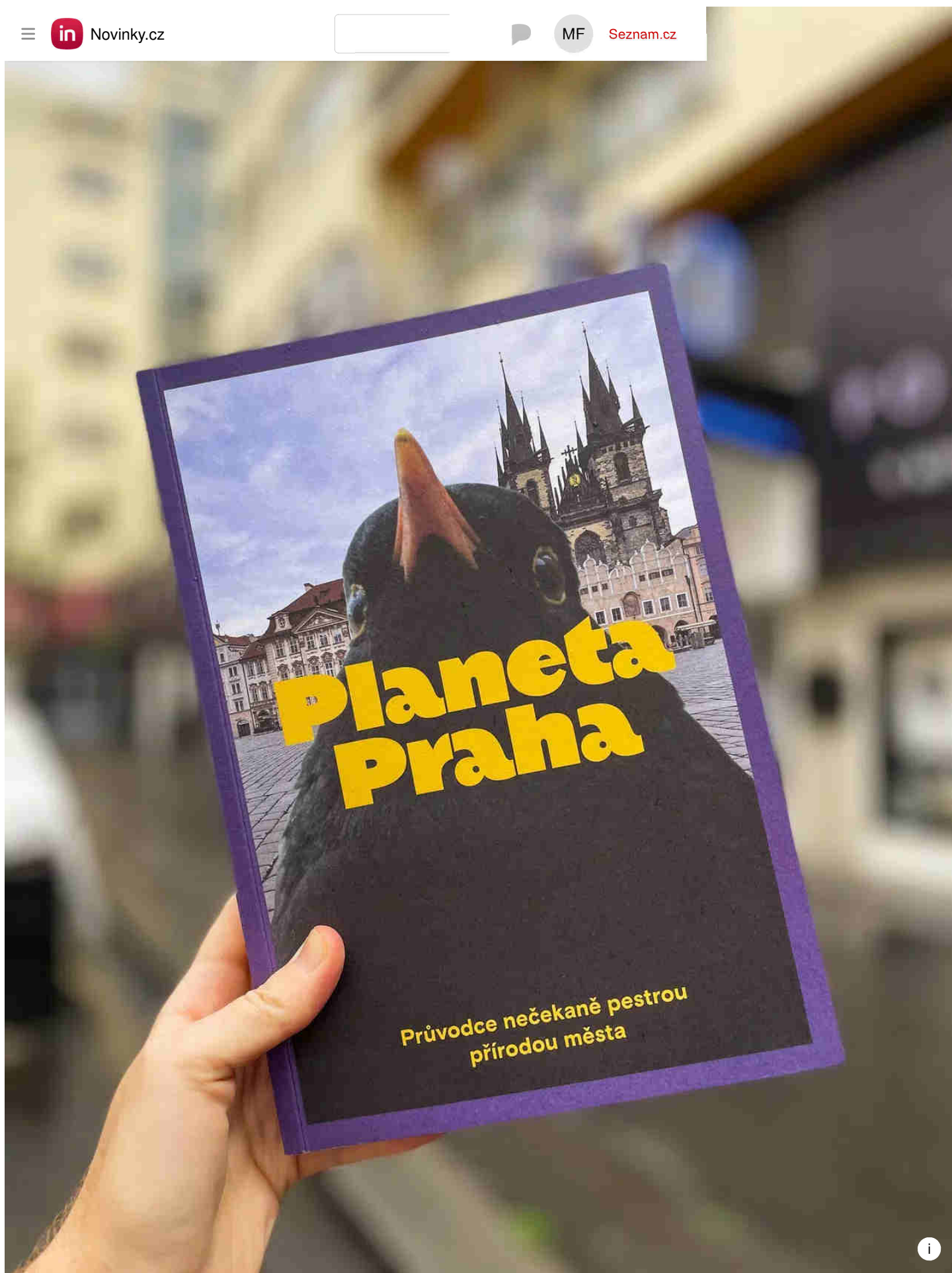
U nás je základní příčina, že se posledních osmdesát let, od konce druhé světové války, ke krajině chováme macešsky a bezohledně, využíváme technokraticky pouze její produkční stránku a vůbec nevnímáme, že krajina má i další funkce. Zhoršilo se to v padesátých letech a ten trend dál pokračuje. Po revoluci byla chvíli pauza, krajina se mohla nadechnout, ale intenzifikace zemědělství se znovu obrovskou měrou rozběhla po roce 2000.

Na druhou stranu to, co není využíváné, nás nezajímá. Taková území si procházejí vlastním vývojem, což ovšem neznamená, že krajina bude bohatší – naopak, biodiverzitu to ochuzuje. Dneska v naší kultuře nemáme potřebu starat se o kdejakou mez, protože z toho nic nemáme. Dříve jsme tam potřebovali napást například kozu. A tím, že to dělali všichni a každý trochu jinak, vznikala velmi diverzifikovaná krajina. Tuhle pestrost ztrácíme. Meze zarůstají šípem, hlohem, trnkou, bezem nebo třtinou a mezi to se musí nějak vejít „hmyzáci“ a jejich živné rostliny.

Krajina zkrátka jen odráží naši kulturu.

Jeden důvod je tedy intenzivní zemědělství. Jaké jsou další?

Se současnou podobou zemědělství souvisí znečištění – agrochemikálie i jejich rezidua, které se špatně rozkládají a mají vliv na živočichy. Dále dusík z automobilové dopravy a oxid uhličitý – oba mimo jiné pomáhají rostlinám růst, takže nám druhy milující dusík, například kopřiva, přerůstají druhy jiné. Dříve byly kopřivy relativně vzácné, dneska jsou všude. Takové rostliny „udusí“ celou louku a housenky motýlů se nemají čím živit. Na to se váže i rozšiřování expanzivních a invazivních druhů živočichů a rostlin.

A konečně je to celková změna klimatu. Spousta živočišných druhů se posouvá na sever. K nám se často vrací druhy, které už tu dříve žily, ale zmizely, jak ubývalo stepní krajiny a přibývalo křovin a lesů. Problém je, že živočichové, kteří žijí na horách, se nemají kam posouvat. Ve střední Evropě máme horské endemity, kteří jsou vázáni na bezlesí – různé druhy motýlů, čmeláků či rovnokřídlého hmyzu. A horní hranice lesa dál stoupá.

Příliš lesů tedy podle vás škodí? To jde proti obecně šířenému narativu „sázejme stromy, zachráníme planetu“.

Je to složité. Řada lidí s ekologickým *mindsetem* se mnou asi nebude souhlasit, ale podle mě je přemíra kulturních lesních porostů špatně. Důležitá je diverzita, ne produkce zelené hmoty či dřeva. Ano, je v pořádku chránit původní lesní porosty, v naší krajině jsme ale často svědky zalesňování vzácných krajinných prvků, například mokřadů. V minulosti jsme takto přišli o společenstva píscin. A umělé zelené pásy akátin okolo Prahy zase vyrostly na původních stepních lokalitách.

Lesy jsou u nás pěstované pouze za účelem produkce dřeva, kvůli čemuž jsou moc husté a druhově nevyvážené. Týká se to bohužel i listnatých lesů v nížinách. Se živelným zalesňováním se setkáváme různě po světě a až příliš často jsou k tomu využívány komerční a nepůvodní druhy dřevin.

Zvířata čtou krajinu jinak, říká dokumentarista Marián Polák

SALON

Zarůstání krajiny je dané i nerovnováhou ekosystému – my lidé jsme ze svého okolí vytlačili všechna velká zvířata. A když se podíváme na ekosystémy, kde ta velká zvířata jsou, jako Masai Mara v Keni nebo u nás přírodní rezervace Milovice, vidíme, že krajina mohla vypadat úplně jinak, dokud v ní žili velcí kopytníci jako divocí koně, pratuři nebo zubři.

Ani z klimatického hlediska nedává zalesňování vždycky smysl. Dnes už víme, že savana a travní ekosystémy obecně jsou velmi podceňované, co se týče ukládání uhlíku – některé typy ho dokážou uložit mnohem víc než deštný prales.

Mění se podle vás něco v myšlení politiků? Máme šanci za změnu?

Určitě se o životním prostředí více mluví, ale porazit zemědělskou lobby téměř nejde. V roce 2018 se objevila petice za zdravou krajinu z iniciativy České společnosti ornitologické a Českomoravské myslivecké jednoty, kterou podpořilo padesát šest tisíc lidí – šlo o stanovení nových standardů společné zemědělské politiky na evropské úrovni. Jenže mnoho konkrétních výsledků to nepřineslo.

Kupodivu existují řešení, která jsou strašně jednoduchá. Jedním z nich jsou méně intenzivně obdělávané plochy, tedy zmenšení těch obrovských polí. Dalším může být zavedení neobdělávaného pásu, který tam bude rok dva, čímž se zvýší biodiverzita. Totéž platí pro louky.

Lumčík žlutonohý

Ministerstva životního prostředí a zemědělství teď mezi sebou řeší, jak nastavit kompenzace zemědělcům za agro-environmentálně-klimatická opatření. Například za to, že při sečení louky nechají neposečený pás, který by tam mohl být třeba do jara příštího roku. Všichni víme a máme na to tvrdá data, že by to pomohlo hmyzákům i ptákům a že by to bylo levné. Ale právě proto, že je to levné, to není atraktivní řešení. Nedají se na to uvolnit takové peníze, aby to pro někoho bylo zajímavé.

V Planetě Praha mě zaujala kapitola o družích, „které přišly a odešly“. Není to celé vlastně přirozený vývoj?

Otázka je, co nám přítomnost těch druhů říká. V případě chocholouše obecného či ropuchy zelené šlo o to, že jim vznikl nový náhradní biotop. Ten byl na území Prahy v padesátých a šedesátých letech, pak zmizel, a když se začala stavět panelová sídliště, znovu se objevil. Já si z doby studií pamatuju, že na zastávce autobusu 177 lidem pod nohama chodili chocholouši. Dneska je v těch místech obchodní centrum, tak už tam žádní nejsou.

My jsme naučení, že krajina se nemění, že je stabilní. Ale ona je v dlouhodobém měřítku dynamická – a my jsme všechny ty dynamické věci z krajiny odebrali: věci jako povodně nebo malé lokální požáry. Dřív, když existovala parní doprava, tak někde hořelo každou chvíli. Dneska máme na místech tehdejších požárů pozůstatky jakýchsi rezervací. A biologové si lámou hlavu, jestli to tam můžou zapálit, protože druhy, které tam žijí, jsou na to zvyklé a potřebují to.

Do jaké míry a jak tedy máme tyto dočasně usídlené živočichy chránit?

Nejde o to zakázat stavět na Chodově obchodní centra, ale když víme, že náhradní biotopy těchto živočichů můžou být na výsypkách nebo brownfieldech, můžeme přistupovat k obnově podobných míst s cílem pomoci biologické pestrosti.

Zároveň bychom ale neměli podléhat pocitu, že na tom místě musíme za každou cenu vysázet zelený park – jak se to často děje na výsypkách v severních Čechách, kde je obrovská biodiverzita a teprve ta rekultivace ji zlikviduje. Ve chvíli, kdy tam vysázíte stromečky pěkně do řady, ztratí krajina to poslední, co mohla nabídnout.

Hmyz i další bezobratlé dělíme na „škodlivé“ a „užitečné“. Dá se tomu dělení vůbec nějak vyhnout? Dokážeme štěnici nebo klíště vnímat jako zajímavé obyvatele živého světa?

Škůdce je ekonomický, nikoliv ekologický termín; s biologii nemá nic společného. Škůdci jsou fascinující organismy, jsou velice adaptabilní, mají schopnost nás přechytračit.

Když si vezmete zavíječe paprikového, lidově potravinového mola, to je neskutečné zvíře! V mouce je jen asi dvacet procent vzdušné vlhkosti, a on je přesto schopný se v ní vyvinout, navíc se musí prokousat plastovým obalem. Kdyby nám nevadil, tak nad ním budeme žasnout. Včelaři zase nesnášejí zavíječe voskového, protože jim ničí včelí plástve, a přitom je to jeden z mála živočichů, který se dokáže živit plasty. Tím, že s námi žijí, se tyto organismy musely naučit neskutečné věci.

Třesavka velká

Další skupina škůdců jsou ti, které někam zavlečeme. Biologická rovnováha je jako síť, trampolína: když skočíte na jedno místo, ono to v jiném místě vystřelí nahoru, pruží to. A když tu síť uděláte moc řídkou, něco jí propadne. Takže když se tyto druhy dostanou mimo biologickou kontrolu, typicky zavlečením, je to velký problém. Například do Spojených států byl s paletami na dřevo zavlečen kůrovec z Číny a totálně tam zlikvidoval některé druhy původních dřevin.

V Planetě Praha se věnujete hlavně živočichům, které můžeme potkat venku. Ale když jste zmínil mola: co uvnitř našich bytů? Jakými bezobratlými se lze nechat okouzlovat doma?

Třeba k těm molům máte ještě dva druhy parazitů, lumčíků, a jejich strategie jsou úžasné – nejdříve vystopují housenky molů tykadélky, potom do nich nakladou vajíčka, larvička lumčíka se pak vyvíjí uvnitř housenky mola, vyjídá ji zevnitř, postupně a důkladně, ale tak aby ji nezabila, a teprve když se housenka zakuklí, lumčík se vylíhne jako první a mola nechá umřít. *Vetřelec* hadr. Lumčíci jsou mimochodem důležití regulátoři různých hmyzích populací a jsou hodně specializovaní.

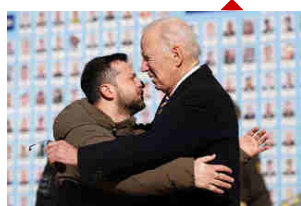
Ted jsem zase doma pozoroval pavouka třesavku. Dříve v domácnostech bývali spíše pavouci pokoutníci, ale dnes už jich moc není, protože jim třesavky vyžraly mláďátka. Třesavka je invazivní druh, takže ji nemáme tolik rádi, ale zase

na ní zblázna, vidíte, jak samice drží několik týdnů v chelicích, jakoby v puse, kokon jak jsou v těch vajíčkách už vidět jednotlivá embrya.

Vězněný ruský opozičník Alexej Navalnyj v pondělním prohlášení důrazně odsoudil invazi své země na Ukrajinu a označil ji za vyprovokovanou agresivní válku,...

Sdílejte

zajel potěšit štěně, píše Rusové o cestě šéfa Bílého domu do Kyjeva

skuze
krajíně

Posmesným titulkem o potěšení štěněte uvozuje ruský list Komsomolskaja pravda svůj text o pondělní překvapivé cestě prezidenta USA Joea Bidena do Kyjeva. List...

Reklama

Světlo na kolo 4v1

Poslouží jako světlo, držák na telefon, bezdrátová powerbanka a zvonek.

Kultura

Britští archeologové prozkoumali 2000 let starý dřevěný předmět, který je podle nich jediným známým umělým penisem z doby římské v životní velikosti. Podle...

Příčiny známe, na tahu jsou politici. Entomolog Jan Žďárek o drastickém úbytku hmyzu

9. 9. 2021, 8:00

„Exponenciální růst lidské populace je chmurnou výhlídkou pro spoustu zvyklých organismů, nejen hmyz.“ říká entomolog Jan Žďárek. Rozhovor jsme vedli nad jeho...

Na konci týdne, 24. února, uplyne rok od zahájení ruské invaze na Ukrajinu. Ukrajinská pošta (Ukrpošta) se proto rozhodla vydat speciální edici poštovních...

Zvířata čtou krajinu jinak, říká dokumentarista Marián Polák

8. 11. 2017, 10:00

„Příroda může prospívat i věci, které na první pohled vypadají jako její ničení,“ říká dokumentarista Reklama Polák (1977), který na festivalu Ji.hlava uvedl...

Máte češtinu na jedničku?

Zkuste si náš znalostní kvíz, jestli byste rozuměli starším početním výrazům.

Čarodějova poslední zpráva. O znalci a příteli hmyzu Marcelu Safírovi

8. 6. 2021, 10:00

Pod horou Černá studnice, kde koncem války zuřily boje partyzánů s německými vojáky a kde skončil Docent, má na koleho kupčímies vojsk Varšavské...

Kultura

Skončil poslední díl kriminální minisérie Docent, který po tři nedělní večery vysílala Česká televize. Scenáristé Josef Mareš a Jan Malinda tentokrát napsali...

[Zobrazit další](#) ▾

Zelenskyj: Připravujeme se na krátkou válku a vítězství

Válka na Ukrajině

Ukrajina se připravuje na krátkou válku a své vítězství, prohlásil prezident Volodymyr Zelenskyj v rozhovoru pro italskou televizi Rai a deník Corriere della...

Putinův imperialistický sen bude žít dál, dokud Ukrajina nezíská zpět Krym, míní Kasparov

Zahraniční

Ministři zemí Evropské unie včetně Jana Lipavského (Piráti) před setkáním Evropské rady v pondělí ráno posnídali s ruským opozičním Garrim Kasparovem, s nímž...

Rusko má u fronty 350 tisíc vojáků. Šéf diplomacie EU vyzval k urychlení pomoci Ukrajině

Válka na Ukrajině

Ruská armáda chystá u frontové linie 350 tisíc vojáků na klíčové příští týdny války. Evropská unie proto ojeuskou podporu Ukrajinu, zejména

Macura jako primátor končí

Dnes 20:26 • Aktualizováno · Primátor Ostravy Tomáš Macura a jeho dvě náměstkyně Kateřina Šebestová a Zuzana Bajgarová skončí v čele třetího největšího města v Česku. Všichni tři to v pondělí navrhli na jednání klubu ostravských zastupitelů zvolených za hnutí ANO, a ten jejich nabídku... [Celý článek](#)

Turecko a Sýrii postihlo další zemětřesení

Dnes 19:00 • Aktualizováno · Turecko-syrské pohraničí v pondělí odpoledne postihlo zemětřesení o síle 6,3 stupně. Uvádí to evropské seizmologické středisko...

Biden zajel potěšit štěně, píše Rusové o cestě šéfa Bílého domu do Kyjeva

Dnes 18:25 · Posměšným titulkem o potěšení štěněte uvozuje ruský list Komsomolskaja pravda svůj text o pondělní překvapivé cestě prezidenta...

Putinův imperialistický sen bude žít dál, dokud Ukrajina nezíská zpět Krym, míní Kasparov

Dnes 17:55 · Ministři zemí Evropské unie včetně Jana Lipavského (Piráti) před setkáním Evropské rady v pondělí ráno posnídali s ruským...

REKLAMA

Super.cz

Legendární seriál Columbo slaví 55 let. Zajímavosti ze života chlapíka v ušmudlaném baloňáku

SeznamZpravy.cz

Ostře sledovaný příběh zmizelé Britky skončil tragicky. A znovu ostudou policie

Seznam Médium

Čím bylo Československo z hlediska sociobiologie?

Daně a finance

Daňové přiznání

Návod na podání

Kdo podává přiznání

Návod pro zaměstnance

Návod pro OSVČ

Datová schránka

Lyžování 2023

Krkonoše

Czech Skipass

Cesta na hory v Rakousku

Sjezdovky v Nassfeldu

Lyžování v Jižním Tyrolsku

Autem na lyže v Itálii

Filmy a seriály

The Last of Us

5. řada Drive to Survive

Oscarové filmy

Filmy pro pamětníky

Kultovní filmy

Filmy o upírech

Sport

Program UFC a Oktagon

Extraliga v hokeji

SP v biatlonu

MS v biatlonu

Střelci Fortuna ligy

25 let od Nagana

Hubnutí bez diet

Jak zhubnout zdravě

Jídelníček na hubnutí

Hubnutí po padesátce

Jak zhubnout v obličejí

Cvičení doma

Cviky na stehna

Energetická krize

Zastropování cen

Příspěvek na energie

Kalkulačka cen energií

Příspěvek na bydlení

Úsporný tarif

Levné recepty

Aktuální témata: Nominace Český lev Nominace na Oscary StarDance Survivor Sport v roce 2023 Dárky k Valentýnu

Zemětřesení v Turecku a Sýrii

Trendy na Zboží: Mobilní telefony iPhone 14 PlayStation 5 LEGO NERF Zimní pneu Krbová kamna Tipy na dárky Black Friday

Video: Nové filmy zdarma České filmy Komedie Komedialní seriály Nejsledovanější videa 2022 Lekce cvičení Prezidentské debaty

Facebook | Twitter | Reklama | Tiráž | Ochrana údajů | Nastavení personalizace

Copyright © 2003-2023 Borgis a.s. Copyright © 2019-2023 Seznam.cz a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia